

Heemkundige Kring Scilla VZW

LANGS OUDE EN NIEUWE GEBOUWEN

EEN ARCHITECTUURREIS VAN DRIE EEUWEN DOOR SCHILDE

De gebouwen op de cover staan er nog steeds maar liggen niet op de fietsroute, zijn niet te bezoeken of zijn niet te zien van op de straat.

Linksboven: Vinkenhof, Wijnegemsteenweg 75

Gebouwd in de 18de eeuw door en voor de adellijke familie Cornet d'Elzius de Peissant en oorspronkelijk met een gecementeerde gevel. De woning werd in 1964 verbouwd.

Rechtsboven: 's-Gravenhof, Moerstraat 53

Het oudste gedeelte hiervan gaat terug tot ca. 1650 maar het huidige gebouw is van midden de 18de eeuw en is gebouwd door de familie De Grauw. Vanwege die naam, maar ook omwille van de kleur van de habijt van de zusters van de meisjesschool die er later in zat, werd het ook wel het Grauwhof genoemd. In 1920 werd het een restaurant/herberg, uitgebaat en bewoond door de dochter van kunstenaar Edmond Van Offel.

Linksonder: Villa la Picardie, Eugeen Van de Vellaan 65

Gebouwd in cottagestijl in 1920 toen deze zandweg nog de Picardiestraat heette. Vaak ook Villa Thieren genaamd naar zijn eigenaar. Voor die tijd wel een erg grote woning.

Rechtsonder: Spreeuwenborg, A.Van den Sandelaan 14

Dit hof van plaisantie kent zijn oorsprong reeds in de 15de eeuw en kende verschillende eigenaars die er ook vaak aan verbouwden. Het heeft dan ook verschillende stijlkenmerken en is vooral eclectisch geworden. Vlak na WO II was het even een luxehotel met restaurant.

Inleiding

De voorbije jaren hebben we bij Scilla al verscheidende malen gewerkt rond verkavelingen, gebouwen, bouwwerken enzovoort. In een publicatie, een vertelavond, rondleidingen en zeker tijdens een Open Monumentendag.

Het thema van de Open Monumentendag van 2006 was *import - export*. Hieronder verstaan we de in- en uitvoer van stijlen, modes, concepten, technieken en materialen uit en naar alle hoeken van de wereld. Het gaat bij onze gebouwen niet alleen over het aanwijzen van die vreemde invloeden maar ook over het verhaal er achter. Hoe kwamen ze hier terecht en vermengden ze zich met het lokale of handhaafden ze juist hun internationaal karakter? Die invloeden bewijzen dat de wereld al eeuwen een dorp is. Tot in de kleinste Vlaamse dorpen vinden we sporen van die 'globalisering' avant la lettre.

Bouwstijlen zijn, op de lokale eenvoudige woningen, boerderijen, windmolens en dergelijke na, per definitie vreemd. Ze ontstaan in culturele metropolen, reizen traag via steeds kleinere steden naar het platteland en verwateren onderweg. Inwijkelingen 'uit den vreemde' versnellen de reis zodat hun bouwijver veelal een stijlvester resultaat geeft.

De bouwheren van stijlvolle gebouwen zijn per definitie rijk: hun geld maar ook cultuur, opvoeding en reizen zijn af te lezen aan hun gevels en interieur. In onze gemeente vinden we dit soort gebouwen terug uit alle bouwperiodes vanaf de vroege 18de eeuw tot op heden. De vreemde invloed begon met de hoven van

plaisantie gebouwd door de inwijkelingen van toen. Het proces gaat ook nu nog steeds verder.

Hoven van plaisantie: In de Zuidelijke Nederlanden doken hoven van plaisantie in het begin van de 16de eeuw op. Dit was dan ook de gouden eeuw van Antwerpen dat een draaischijf was van de wereldhandel en een belangrijk centrum van het humanisme. De haven en de beurs trokken inwijkelingen en handelaars uit alle windstreken aan. Ook via bankiers, geleerden en kunstenaars waren er zeer levendige contacten met o.a. Italië.

Steenrijke zakenlui kochten grote hoeven of heerlijkheden op en maakten er luxueuze buitenverblijven van. Aanzet was het humanistische ideaalbeeld van de wijze man die zijn wijsheid put uit de verbondenheid met de natuur. Zo werd het herenboerschap de ideale vrijetijdsbesteding van de heer met stand. Grootgrondbezit werd zijn enige geoorloofde bron van inkomsten, handel was vulgair. Het ideaal van de kasteelheer was eerst een middeleeuwse burcht met kantelen, torens en een ophaalbrug. Dit veranderde door de ideeën van de humanistische schrijvers en architecten Alberti en Palladio. In hun beroemde boeken over de bouwkunst moest de ideale villa rijkdom en grandeur uitstralen, een ideale ligging hebben nabij een belangrijke weg of bevaarbare waterloop en beschikken over een hoeve. Tuinen werden belangrijk en vele vreemde planten (narcis, tulp, plataan, schorseneer, ...) verschenen ten tonele. De hoven werden regelmatig aan de heersende stijlen aangepast. De invloed van het vreemde was groot. In onze gemeente resten er nog enkele gebouwen die hun oorsprong in de hoven van plaisantie vinden. Dit zijn o.a. Hof ter Linde, Spreeuwenberg, Tollenberg, Diegemhof, Puttenhof, Catershof...

Langs enkele hoven zullen we vandaag nog passeren. Dit humanistische ideaalbeeld verwaterde maar de invloed op het landelijke weefsel hield lang stand en veranderde pas in de loop van de 19de eeuw. Onze kasteelheren en hun invloed verdwenen pas laat zodat ook onze gemeenten zich laat ontwikkelden.

Vanaf de 20ste eeuw werd bouwen democratischer maar de nieuwe "rijken" hebben een andere culturele bagage dan de vroegere kasteelheren. Dit leidde dikwijls tot verschraving van stijlen en geeft eerder brave mengvormen van o.a. neogotiek, art nouveau, art deco en modernisme. Een Cogels-Osylei zullen we op het platteland niet vinden. Onze mensen vonden al die vreemde zaken van de stad een beetje te veel van het goede.

Met de toenemende mobiliteit werden onze bossen en heide een geliefd vakantieoord en ook kunstenaars werden gecharmeerd. Die nieuwe inwijkelingen namen een vreemde stijl mee die meestal iets gedurfter was. Verschillende zomerresidenties (let op de huisnamen: Villa Nicole, Mastentop, Dennenlust, ...) en de kunstenaarswoningen uit het interbellum zijn hiervan goede voorbeelden.

In de recente verkavelingen werden en worden huizen gebouwd die, meer nog dan vroeger, bij de eigenaar de herinnering levendig moeten houden aan een geslaagde reis of een vorige woonplaats. Een mas Provençale, een Zwitserse chalet, een Engelse cottage, ze zijn allen vertegenwoordigd. Ook nu nog moet de ideale villa een zekere rijkdom en grandeur uitstralen, net zoals die eerste hoven van plaisantie.

Aan de hand van de gebouwen die ons beide dorpen nog resten, proberen we een samenhangend verhaal van die vreemde invloeden te vertellen. Het verhaal was volledig geweest zonder oorlogen en zonder de vernieuwingsdrang eigen aan de mens, maar dit geheel ter zijde. Met onze keuze willen we geen waardeoordeel vellen. Smaken verschillen nu eenmaal en alle gebouwen zijn kinderen van hun tijd. De meest sprekende en belangrijkste vreemde gebouwen worden uitvoerig besproken en regelmatig wordt de aandacht gevestigd op gebouwen wiens verhaal kleiner maar ook toch sprekend is. Zo leert U anders te kijken naar onze gemeente en z'n gebouwen en wordt die plots rijker dan u steeds dacht. Want vandaag de dag maken de mondialisering en de multiculturele samenleving het vreemde alledaags.

Op onze route kunnen we echter onmogelijk alle interessante gebouwen bespreken die we onderweg tegen komen. Niet alleen omdat het er veel zijn maar simpelweg ook omdat ze niet passen in het thema dat er nu behandeld wordt.

Veel fiets- en kijkplezier gewenst.

Route (19km - zie ook plan pag.28 en 29).

We vertrekken aan het Heemhuis van Scilla in de Alfons Van den Sandelaan nr.4 in Schilde. Hier is ook voldoende parkeerplaats.

U draait rechts de Liersebaan in en rechts ziet u dan het Diegemhof.

De ridders Van Diedeghem woonden hier ooit en waren in de 13de en 14de eeuw heer van Schilde. Dit voormalige laathof werd verbouwd tot landhuis in 1808 in neoclassicistische stijl met een mooi park eraan. Het

gebouw was ooit zelfs bepleisterd. Dit noemen we een hof van Plaisantie of lusthof in mooi Nederlands.

Neoclassicisme (ca. 1770-1910):

De hernieuwde interesse in de kunst van de klassieke oudheid was een reactie op de wollig-weelderige Barok en Rococo en het gevolg van belangrijke archeologische opgravingen en studies in die periode (vb. Pompeï). Kenmerkend zijn de zuivere vorm, rechtlijnigheid en harmonie, de symmetrisch ingedeelde, vaak witgepleisterde gevels en de toepassing van classicistische elementen als frontons, kroonlijsten, zuilen, pilasters e.d.

foto: Tollenberg, Turnhoutsebaan 180, 2de helft 18de eeuw. Voormalige notaris- en dokterswoning.

Andere voorbeelden in onze gemeente zijn:

- kasteel Spreeuwenborg (zie voorpagina)
- pastorie Schilde (pag.7)
- ruïne badhuis + Venustempel (park Schildehof)
- kasteel Hof ter Linden (pag.21).
- 's-Grave hof (puntgevel met Toscaanse pilasters) Moerstraat 53.

Rij verder tot aan de 1ste straat rechts, de Spreeuwenberglaan en rijdt die straat uit tot aan het kruispunt/bocht.

Hier rechts is de ingang van het eeuwenoude omwaterde domein Puttenhof. Het poortgebouw dateert uit de 17de eeuw evenals het herenhuis dat u vanuit de poort recht voor u kunt zien staan. Het gebouw is eveneens neoclassicisme (zie pag.5) maar kent zijn oorsprong in de middeleeuwen. De oudste beschrijving van Schilde in een document dateert uit 1145 wanneer ridder Lambert Van Craeynem zich hier vestigt. Het cijnshof zal eeuwenlang een belangrijk gebouw blijven in ons dorp.

Tot in de 15de eeuw was het in het bezit van de abdij van Affligem die ook de pastoor leverde en hier resideerde. Het wapenschild dat u bovenaan de poort ziet is dit van bisschop Ambrosius Capello, de 7de prelaat van Antwerpen in de 17de eeuw.

Tussen 1880 en 1933 was hier ook de meisjesschool, met 'bewaarklassen' (kleuters) van Schilde in het grote gebouw rechts en daar speciaal voor gebouwd. De toren en de rondbogen voor de ramen verwijzen naar de neo-gotiek die toen sterk opkwam (pag.8).

U steekt de straat over naar het fietspad en rijdt naar rechts richting kerk. De eerste straat links is de Fondatiedreef. Rijdt tot aan nr.9.

Op nr.9 is het Hazelhof gevestigd. Deze woning die ooit een prachtig park had, was na WO I het buitenhuis van de minister van Staat Van Cauwelaert, oud burgemeester van Antwerpen. Dit buitenverblijf was een late versie van een hof van Plaisantie. Een precieze stijl of mengvorm hier op kleven is niet mogelijk ook al omdat het enkele keren verbouwd werd.

Keer terug naar de Puttenhoflaan en sla linksaf tot aan de pastorij (nr.10) en rij de oprit op tot aan de ingangspoort.

Dit gebouw waarvan de oudste kern dateert uit ±1750 werd door de provinciale architect E. Gife in de 19de eeuw verbouwd in neoclassicistische stijl (pag.5) . Het dreigde op het einde van de jaren 1960 afgebroken te worden. In 1980 is het netjes gerestaureerd en het wordt nu druk gebruikt door de parochie en haar verenigingen. Voordien stond hier een eenvoudigere pastorij.

U rijdt terug naar de straat en dan ziet u aan de overkant vier gelijkaardige woningen. Dit zijn typische laat 19de-eeuwse dorpswoningen die vaak gebouwd werden door boeren of ambachtslui op leeftijd. Niet groot, maar wel met siermetselwerk om te laten zien dat ze dat konden betalen. Dichtbij de kerk en met uitzicht op hun latere rustplaats op het kerkhof.

Rij verder naar de kerk en stop even op het plein.

Neem een overzicht van de noordgevel van deze neogotische kerk. Het gebouw, interieur en de glasramen werden 20 jaar geleden volledig gerenoveerd.

Neogotiek (1840-1920)

Met deze architectuurstijl wilde men de gotische bouwkunst doen herleven. Er zijn twee fasen te onderscheiden. Ca. 1740 als begeleidend verschijnsel van de romantische beweging in Engeland en begin 19de eeuw voortkomende uit de liefde voor het (door het middeleeuwse gildewezen bevorderde) ambacht, echtheid van materiaal en de eerlijkheid in constructie. Voornamelijk ook een bouwstijl die veelal in katholieke middens werd gebruikt.

De vele steunberen, pilasters en ornamenten die de gevels en de toren sieren zijn stille verwijzingen naar de gotische kathedralen. Tijd genoeg? Wandel eens rond de kerk.

We vervolgen onze weg door de Schoolstraat. Wel opletten voor het soms erg drukke verkeer hier.

Kijk goed op uw linkerkzijde naar de huizen nrs. 56 tot 48 en rechts de nrs. 61 en 63. Ze zijn typische voorbeelden van bouwen voor WO II toen Schilde in de zomer een toeristendorp was en waarbij deze rijkere stedelingen zich mooie huizen begonnen te bouwen als permanente verblijfplaats. Tot 1969 was deze Schoolstraat een zeer rustige zandweg zonder autoverkeer. Dit soort woningen, vaak met een balkon en/of erker vind je zowat overal in onze beide dorpskernen.

Even verderop staat de voormalige jongensschool Sint-Wijbrecht. Het eerste bouwdeel in het midden is van 1910. Let op de guirlandes in de gevel, dit is een detail wat vrij weinig voorkomt. De school zelf is eclectisch van bouwstijl.

Eclecticisme

Letterlijk is dit het streven om uit allerlei denkvormen en stijlen het beste uit te kiezen. Deze dikwijls louter decoratieve stijl is lijkt een bont allegaartje van neostijlen van eind 19de en begin 20ste eeuw die soms uitbundig, vooral in steden en soms uitgesproken sober is. Dit vooral in dorpen onder het motto; doe maar gewoon dat is al zot genoeg. Het geeft de bouwer wel veel vrijheid om persoonlijke accenten te leggen.

Nog wat verder is de dubbelwoning nrs. 22 en 24 interessant evenals de winkel ernaast nr.26-28. Dit zijn modernistische (pag.10) gebouwen. Ook dit type zullen we onderweg nog regelmatig tegenkomen.

Het hoekhuis op nr.14 heeft art-deco zuilen (pag.11) als raamstijlen op de eerste verdieping al dateert het huis van na 1945.

Atelierwoning van kunstschilder Albert Van Dyck Oudebaan 130

Modernisme (ca. 1910-1950)

Verzamelnaam voor Functionalisme, Nieuwe Zakelijkheid en Internationale Stijl. Centraal staat een zakelijke vormgeving die de functionele elementen van gebouwen benadrukt. Er wordt gebruik gemaakt van nieuwe materialen als gewapend beton en staal. Ook worden nieuwe bouwmethoden als montagebouw en standaardisatie toegepast. De architecten van deze stromingen organiseerden zich in het Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM).

Neem rechtsaf de Eugeen Dierckxlaan en rij tot aan de Kerkelei.

Stop in de Eug. Dierckxlaan even bij het notariaat Poelemans nr.17 om dit te bekijken. Zie daarvoor ook pag.19 inzake dokters- en notarishuizen.

De Kerkelei is de voormalige verbindingsweg tussen het dorp en de Turnhoutsebaan en heeft bijna een eeuw lang de Rijkswachtkazerne geherbergd. Dat is het grote gebouw rechts op de hoek en tegenover de school. Tussen 1900 en 1920 zijn er in België tientallen van deze kazernes met enkele wooneenheden gebouwd en ondertussen is dit één van de zeldzame die er nog staat in zijn min of meer originele uitzicht. Typisch is de grote dakkraag en de hoge raamdorpels en instap zodat je niet vanop de straat binnen kon kijken. Ze kregen ook een streng uiterlijk aangemeten.

De school, tot voor enkele jaren enkel een meisjesschool, werd gebouwd in 1933. Geen neogotiek meer maar wel de nieuwe zakelijkheid van het modernisme (zie hierboven) en met een streng en eenvoudig uitzicht. De crisis van 1929-1931 zat nog vers in het geheugen.

Rij naar links, richting Turnhoutsebaan.

Onderweg zien we even verderop de bijzonder mooie gerenoveerde woning staan op nr.36. Let zeker op de tegels en ornamenten van deze eclectische bouw (pag.9). Het werd begin 20ste eeuw gebouwd en was lang het buitenverblijf van een transportdirecteur uit Turnhout. Een huis als een tableau.

We rijden verder naar de Turnhoutsebaan, steken daar de baan over en stappen 100 m. naar rechts tot aan nr.187.

Het is een voormalig pension voor toeristen uit de stad. Het huis werd gebouwd als een mengvorm van art deco, kubisme en modernisme en kreeg de naam Molenveld. De molen van Schilde lag daar achter in het veld bij het begin van de heide en bossen van Picardië. Vanaf ±1880 tot aan de tweede wereldoorlog vonden vele stedelingen/toeristen de weg naar de Voorkempen, weg van een drukke, hete en stinkende stad. Onze beide dorpen kenden in die periode dan ook meerdere hotels en pensions. Vele mensen verhuurden ook hun beste kamers aan toeristen.

Art deco (ca.1925-1939)

Deze stijl is een reactie op de art nouveau. Als art nouveau staat voor gebogen lijnen, dan staat art deco voor hoeken. Art deco is in de architectuur dikwijls zuiver decoratief aan de buitenzijde en leunt constructief aan tegen het modernisme. Kenmerkend zijn een strakke, eenvoudige vormgeving met fel kleurgebruik en veelvuldige samenwerking tussen kunst en architectuur. Gebruikte materialen zijn vooral chroom, bakeliet, gepolijste steen, tropische houtsoorten en glas.

Kubisme ca. 1905 – 1930

Was een reactie op het fauvisme met zijn felle kleuren en vlakke vormen. Kubisme is opgebouwd volgens vier oervormen; bol, kegel, cilinder en kubus. Deze staan voor orde, reflectie en constructie. Kleur was in het begin niet zo belangrijk en bestond vooral uit grijs- en bruintinten. Gestart vanuit de schilderkunst leende deze kunstvorm zich goed tot architectuur.

We keren terug tot aan de verkeerslichten, steken de Oudebaan over tot aan restaurant Euryanthe en zoeken daar een plek met een goed overzicht.

In de nabijheid staan er enkele oudere en mooie woningen die het vroegere belang van dit kruispunt benadrukken. Restaurant Euryanthe, het huis met het hekwerk en de twee prachtige lindebomen is de voormalige herenwoning van Brouwerij Baelemans. Het werd rond 1920 gebouwd en heeft geen specifieke stijl maar is een afleiding van een stads herenhuis. Het moest vooral statig overkomen en het belang van de brouwer etaleren. In die periode won de mechanische baksteen ook aan prestige en mocht gezien worden. Voordien werden de handgemaakte bakstenen afgewerkt met een gecementeerde gevel. Ook het hier opliggend voegwerk kwam toen in zwang.

Het hoekhuis aan de overzijde met de ronde gevel is door zeer veel Schildenaren nog altijd gekend als: "De Witkap" een voormalig eethuis/hotel en frituur. De naam verwees naar de reclame voor bier uit Brasschaat. Het huis is gebouwd in art-deco stijl (pag.11).

Als u verder naar rechts kijkt, stapt of fietst ontdekt u aan diezelfde zijde (nr.282) de woning Withof waar de componist Lodewijk De Vocht woonde voor hij zijn huis in 's-Gravenwezel liet bouwen. Deze woning was gebouwd in de 19de eeuw en had oorspronkelijk een

bepaalde neoclassicistische gevel (pag.5). De bouwheer was Eugeen Van Cauwenberghs, burgemeester en brouwer van Schilde en een vriend van Hendrik Conscience. De parktuin ervan liep ooit tot diep in de Kerkelei. Je kan hier goed de minder mooi gevormde bakstenen herkennen. Vandaar de cementbepaling waarin men 'voegen' trok zodat het leek of het gebouw bestond uit natuursteen.

Nog wat verder, de nrs. 276 en 274, zijn eclectische woningen die bovenaan enkele bescheiden art-nouveau sierelementen bevatten zoals de blinkende siertegels en de gele gevelsteen. Buiten de steden kwam je hoogst zelden art nouveau tegen. Vermoedelijk omdat het zeer uitbundig was maar eveneens een dure bouwstijl. Dat het oorspronkelijk een buitenverblijf was is te merken aan de naam van het huis: 'Onze Rust'.

Art nouveau (ca. 1880-1925)

Omstreeks 1890 vonden jonge vormgevers en architecten dat het welletjes was geweest met het hergebruik van historische neostijlen. Het ideaal was het maken van een samenhangend kunstwerk waaraan verschillende disciplines hadden samengewerkt. De stijl had een voorliefde voor gestileerde plantenmotieven en organische vormen. Men liet graag de constructie zichtbaar, gecombineerd met decoratieve elementen. Geliefd waren witte, rode, gele of oranje baksteen, gietijzer, smeedijzer en glas met veelvuldig kleurgebruik.

Ook het huis nr.169 is van de 19de eeuw en in neoclassicisme. Het werd eveneens door een Van Cauwenbergh (broer van) gebouwd. Deze was rentmeester op het kasteel van Schilde.

We blijven de Turnhoutsebaan volgen tot aan de hoek met de Rijsblokstraat.

Recht daar tegenover op de Turnhoutsebaan staat de imposante woning van wijlen dokter De Wael. Toen ze gebouwd werd rond 1920 waren de huizen links en rechts op deze steenweg allemaal laag, klein en vaak witgekalkt tegen het vocht. Ook via de woning liet men het onderscheid in stand zien door het siermetselwerk en bakstenen in verschillende tinten. Let op de mooie muurankers in de voorgevel.

Het witte huis op de hoek 'De Drij Lindekens' is gebouwd in de 18de eeuw en geklasseerd als monument. Het was tot het begin van de 20ste eeuw altijd al een herberg/brouwerij met landbouwuitleiding.

We draaien rechts de Rijsblokstraat in maar stoppen 50 m. verder al.

Het hoge gebouw links is de voormalige maalterij van Schilde en de eerste die een stoomgenerator had voor zijn maalstenen. Het is in feite het enige fabrieksgebouw dat Schilde nog heeft maar het is in 2015 omgebouwd naar flats en lofts.

Rij verder en volg de parking naar links tot aan het fietspad van de Brasschaatsebaan om te kijken naar de huizen 13 en 15. Twee typevoorbeelden van brave mengvormen en invloeden van de nieuwe bouwstijlen uit het interbellum. De meeste woningen in deze straat werden gebouwd door inwijkelingen uit Antwerpen die, toen al, gezonde lucht en groen zochten voor hun kinderen. Het verbeterde openbaar vervoer met de elektrische tram bevorderde dit proces.

Naar rechts langs het fietspad van de Brasschaatsebaan en dan weer rechts de Kapelstraat in tot aan het kruispunt met de Groenelaan.

De huizen recht voor u en schuin links (Groenelaan nrs. 46 en 52) behoorden tot de eerste villa(tjes) van Schilde in deze buurt, en zijn gebouwd in cottagestijl. Ooit stonden ze bijna eenzaam in de heide. Deze Groenelaan behoort tot één van de eerste verkavelingsstraten in Schilde rond 1930.

Cottagestijl (einde 19de en 1ste helft 20ste eeuw)

De Cottagestijl ontstond in Engeland door de samenwerking van een groep architecten voor wie de oorspronkelijke cottages van Kent model stonden. Rieten daken, schilderachtige erkers, spectaculaire schoorstenen en kozijnen met een kleine ruitverdeling zijn de kenmerkende eigenschappen.

Deze romantische neostijl deed het goed in onze natuurlijke omgeving en er zijn talrijke voorbeelden van terug te vinden.

foto: het huis Molenhof huisnummer 11. In de Groenelaan zijn in totaal 16 woningen in cottagestijl of een variatie ervan.

Vervolg uw weg naar links en sla op het einde van de Groenelaan rechts de Dennenlaan in en sla 100 meter verder links de Molenstraat in. Op het einde van de Molenstraat moet u even naar links om dan het smalle Pater Reygaertspad op uw rechterkant te nemen naar de Paters van Scheut. Maar let op want je bent er zo voorbij. Rij tot aan het gebouw van de paters.

In 1911 zijn Paters gestart met het eerste deel van dit imposante gebouw dat in diverse fases zijn huidige grootte heeft gekregen. Het oudste gedeelte, de rechterkant, heeft de typische neogotische (pag.8) bogen in het gevelvlak.

Dit missiehuis was een rusthuis en een sanatorium voor de Scheutisten. Het ligt niet toevallig in Schilde. Rond de vorige eeuwwisseling werden er veel sanatoria opgericht in deze streek vooral voor tuberculosepatiënten. De groene, gezonde omgeving hier maar ook de goedkope grond in de nabijheid van Antwerpen, was hiervoor ideaal gelegen. Veel van deze instellingen bestaan nog steeds.

Rij de oprijlaan af tot aan de Brasschaatsebaan. Ongeveer halverwege zie je rechts een Lourdesgrot die van belang is voor ons thema van vandaag. Je vindt dit soort van grotten in heel Vlaanderen alhoewel we nooit grotten hebben gekend.

Aan de Brasschaatsebaan rijden we naar rechts. Volg deze weg ongeveer 300 meter. Opletten dus. In de bocht rechts de Philippedreef inrijden.

Links en rechts ziet u nog voorbeelden van buitenlandse invloeden. Het nr.2 is een Spaanse haciënda en het nr.3 heeft Frans mansardedak. In deze straat vind u ook nog de typische rieten daken die veel voorkomen in de Voorkempen (pag.23) maar die van

oorsprong een moderne variant zijn van de Engelse cottagestijl (pag.15). De variaties in bouwstijlen in deze straat kan je overal in deze gemeente terugzien.

Ten einde de straat even naar links en direct rechts het Schildewandelpad in. U blijft rechtdoor fietsen langs de kasteelmuur en de hofgracht. Volg de gracht dan naar links tot aan de inkompoort.

Wanneer u vooraan aan de inkompoort van het kasteel gekomen bent moet u even stilstaan bij die poort en het mooie gestileerde smeedwerk in rococo stijl. Net zoals de zuidergevel en voorplein van dit 15de-eeuwse kasteel (de oudste gedeelten uiteraard).

Rococo (ca.1730-1770)

Dit is een uitgesproken decoratieve stijl waarbij het interieur lichte kleuren heeft en de ornamenten asymmetrisch, luchtig en zwierig zijn. Rechte lijnen worden vermeden en het geheel is veel minder grof dan in de Barok, maar elegant en sierlijk. De naam Rococo is afkomstig van het Franse *rocaille* (rotstuin of grillig gevormde schelp).

Het kasteel van 's-Gravenwezel kent zijn oorsprong als middeleeuwse waterburcht maar heeft nooit een beleg of verwoesting meegemaakt. Vanaf de 17de eeuw werden dit soort kastelen van hun omwallingen bevrijd en kregen ze een meer open karakter. Door de economische welvaart van begin de 18de eeuw kwam er meer opsmuk en versiering aan te pas en ontstond de rococo. In onze streek was vooral architect Jan-Pieter Van Bourscheit de jonge (1699 - 1768) hiervan de meest gekende architect. De financiële crisis van 1770 betekende het abrupte einde van deze bouwstijl.

Nu de oprijlaan afrijden en het fietspad aan de overkant van de Sint-Jobsteenweg naar links nemen richting dorp.

We komen nu 's-Gravenwezel dorp ingereden. Deze Kerkstraat is absoluut de moeite waard om rustig in detail te bekijken.

Onmiddellijk aan uw rechterkant ziet u het rusthuis van Sint-Lodewijk. Het oude hoofdgebouw, vooraan, dat werd opgericht in 1928, is eenvoudig maar charmant van uitzicht. Hoewel het deel uitmaakte van het kloostercomplex heeft het niets meegekregen van de typische gestrengheid eigen aan die kloostergebouwen.

Huisnummer 20 is een pareltje van art deco. Zet u even aan de kant en bekijk rustig alle mooie details van deze voormalige directeurswoning waar nu een sterrenrestaurant is gevestigd. De rectorwoning van het klooster aan de overzijde, nr.47, is het tegenovergestelde hiervan. Hoog, streng en saai en zoals het hoort. Het klooster zelf, Oudaen 72, zit niet in onze route.

De kerk even verderop is ook een typisch 19de-eeuwse neo-gotiek (pag.8) zoals er tientallen in die periode zijn gebouwd of vergroot. Net zoals in Schilde gebeurde dit onder leiding van architect Gife. De pastorij op nr.31, over de kerk en enigszins verscholen achter de haag, is een geklasseerd dorpsgezicht dat gebouwd is in het begin van de 19de eeuw met een neo-classicistische inslag (pag.5).

Verder de Kerkstraat afrijden.

Deze voormalige brouwerswoning op het nr.17, het latere gemeentehuis van 's-Gravenwezel is ook een zeer mooi voorbeeld van art deco (pag.11). Let vooral

op het mooie loodglas in de ramen. Zoals zo vaak in een art-deco gebouw zijn het vaak de details die het gebouw zijn grandeur geven. Rechts achteraan kan u nog de gebouwen zien van deze dorpsbrouwerij. Rond 1950 moeten er in dit dorp tientallen mooie art-deco woningen gestaan hebben. Vele van de hand van architect Wilfried Van der Aa (1903–1993). Jammer genoeg zijn er al vele van afgebroken.

Aan de overzijde, maar niet altijd goed zichtbaar, staat de woning die de componist Lodewijk De Vocht liet bouwen. Het bevat heel wat art-deco elementen maar heeft toch een aparte stijl. Rondom het gebouw staat de zin "subtuum praesidium", onder uw heerschappij. Voor de zeer katholieke De Vocht had het de betekenis van: onder het leraarschap/meesterschap van Christus. Het huis staat nu leeg en wordt kortelings gerenoveerd.

Aan de verkeerslichten draaien we links de Wijnegemsteenweg op. U blijft best, wel stappend, aan de linkerkant van de weg.

Want van hieruit heeft u een beter zicht op de woning aan de overkant, nr.3. Dit vrij recente gebouw (1950) heeft een monumentale voordeur met balkon gekregen in een geromantiseerde stijl die het kasteelallures moet geven. Vroeger was het wel witgeschilderd. Dit type van dokterswoningen, in dit geval van dokter Philipsen, maar ook notariswoningen, kom je vrij regelmatig tegen o.m. in ook in Wijnegem en Oelegem en is de naoorlogse vorm van dokterswoning zoals die van dr. De Wael (pag.14). Van een dokter werd ook verlangd dat hij een zekere standing uitstraalde. Hun woningen zijn ook ruimer omwille van het grotere dokterskabinet en bijhorende wachtzaal. Voordien gingen dokters bijna uitsluitend op huisbezoek.

Wij rijden nu links de Veldlei in.

Deze straat bezit/bezat een bonte verzameling van huizen in brave mengstijlen met mooie details uit allerlei bouwperiodes. Vooral rechts in het begin van de straat. Jammer genoeg verdwijnen ze in sneltempo door afbraak vaak omdat ze te klein zijn naar onze normen van vandaag of teveel grond hebben.

Woning burgemeester Borstlap in de Veldlei 84. Afgebroken in 2010.

De Veldlei en de straten daarrond behoren tot de eerste verkaveling van dit dorp die ook hier weer bestemd waren voor nieuwe bewoners die het dorp vaak al kenden van hun zondagse uitstappen of zomervakanties. En dat zie je ook vaak terugkomen in het uitzicht van hun huizen. Ze wilden dat vakantiegevoel behouden. Let maar eens op bij de huisnr's. 46 tot 50, deze zou je zo aan de kust kunnen plaatsen.

We nemen de 2ste straat rechts, de Dreef van Hertebos en stoppen aan huisnummer 21.

In het interbellum zijn er in de Voorkempen erg veel art deco (pag.11) huizen gebouwd. Hier kan u er nog een zeer mooie bewonderen in een zuivere en uitgepuurde vorm. Al deze art-deco woningen liggen allemaal in de nabijheid van het dorpscentrum. De verkavelingen van na 1950 bevatten geen enkel art-deco woning meer.

U vervolgt uw weg rechts via de Sint-Hubertuslaan, de Buizerdlaan en op het einde neemt u rechts de Boterlaarbaan. Na ongeveer 500 meter slaat u aan uw rechterkant de inrijlaan in van het Hof ter Linden. (Kluiskerkpad). Het mooie ijzersmeedwerk verdient even uw aandacht. Fiets verder het Kluiskerkpad af - het zijpoortje rechts is altijd los maar zwaar om te openen - tot aan de hoofdboort met brug die een mooi voorbeeld is van rococo (pag.17). In de verte ziet u het moor gerenoveerde neo classicistische (pag.5) kasteel dat niet te bezoeken is. Dit schijnbaar afgelegen hof te midden bossen lag echter eeuwenlang vlak naast de voetweg/karspoor dat Schilde met 's-Gravenwezel verbond. Die functie heeft het verloren. Buiten adellijke families was het ooit nog een klooster en een meisjesschool.

Het Krakebespad inrijden tot aan de Heerbaan. Links indraaien en rechtdoor vervolgen tot deze overgaat in de Kortvoortbaan.

Een krakebes of krakebees is ons dialect voor een bosbes die hier veelvuldig voorkwam op zuurdere bosgronden.

Even verder gaan we rechts de Azalealaan in waar we nog twee mooie buitenlandse kopieën zien. Eerst,

rechts nr.11 een Nederlands hof, een look-a-like van een gekende Nederlands bouwstijl. Vooral in Gelderland en Friesland komt dit soort van 18de en 19de-eeuwse landhuizen erg veel voor. (zie foto op volgende pagina)

**De foto is Huis 't Zelle in Hengelo te Gelderland.
Cop. Wikidata: Q17607216**

Iets verder, nr 26 Alpenhof, ziet u een mooi voorbeeld van een Zwitserse chalet.

Links de Seringenlaan in en direct weer links in de Rozenlaan tot aan nr.11.

Dit is een recent geklasseerd monument (ID 14368) van architect Jul De Roover die het in 1955 ontworpen heeft voor zijn broer. Hierbij zijn stijlelementen gebruikt uit de Finse bouwcultuur en zijn relatie met de natuur.

Traditionalistische bouwcultuur ca. 1900 - 1960

Dit was een tegenreactie op het functionalisme in het bouwen. Voor de traditionalisten is niet de functie

belangrijk maar de bestemming van het gebouw. Een woning moet op maat gemaakt zijn van de bewoners en niet omwille van het uitzicht of de kunst. Zij gebruikten ook meer regionale bouwtradities, ambachtelijkheid en materialen zoals hout, natuursteen en baksteen. Metaal en beton werd vaak verstopt. De gebouwen hebben dikwijls een erg gesloten voorgevel. In Nederland en België werd er vaak teruggegrepen naar de boerderijcultuur. In Engeland is dit de Cottagestijl en in Duitsland noemt men dit de Heimatschutzarchitektur.

U rijdt verder in de Rozenlaan tot aan het kruispunt met de Kortvoortbaan.

Recht daar tegenover, De Kluis 48, staat een mooi voorbeeld van de typische strooien villa waar onze Voorkempen en zeker Schilde-Bergen zo gekend voor zijn.

De wit strooien villa ca 1945 - 1970

Bij de grote en diverse verkavelingen van 1950 tot 1970 maar vooral in die beginjaren, bij de wederopbouw na WO II, ontstond er een nieuwe Vlaamse elite. De promotoren van deze gronden mikten vooral op dit publiek door ze met grotere kavels vanuit de stad naar de randgemeenten te lokken. Daarbij werden in het begin erg strikte regels opgelegd voor de bouwstijl, uitzicht, grootte en zelfs de tuin en het tuinhek. Dus groot, een verdieping onder een strooien dak met typische dakkapellen en witgeschilderd. Houtwerk werd vaak zwart geschilderd met carboline. De tuinen waren niet om te hovenieren (moestuin) maar om van te genieten en om uit te rusten. Toch behielden ze vaak een luxueus uitzicht van een oude Vlaamse boerderij en is hun stijl dan ook een Vlaams traditionalisme (pag.22).

Die eerste bewoners waren ook nog vaak zonen of kleinzonen van boeren die hadden kunnen studeren en nu goed betaalde jobs hadden.

Terug de Kortvoortbaan in en over de Zwanebeek rechts De Kluisdreef inrijden.

Hier op de hoek, nr.12 staat er nog zo'n mooie strovilla.

Rechts de Heidedreef indraaien en deze blijven volgen tot aan het T-kruispunt met de Paters Nuyenslaan, links het fietspad op tot aan de kerk.

Dit is de parochiekerk van Schilde-Bergen die gebouwd werd in 1950 en ook een strooien dak had (pag.23). Het was ooit het grootste gebouw ter wereld met een strooien dak. In 1970 brandde het echter af samen met de pastorij die in dezelfde stijl was gebouwd. Twee jaar later werd het herop gebouwd tot de huidige kerk.

Foto Emile Van Mol 1952.

De parking naar links afrijden, oversteken naar het fietspad en rechts tot aan de Turnhoutsebaan. Oversteken aan de voetgangerslichten, naar links

tot aan de Beukenlaan en rechts deze straat inrijden.

Dit was een typische straat waar de eerste vakantiegangers uit de stad, vanaf 1925, hun eigen bescheiden buitenhuisjes bouwden en later verbouwden of nieuw bouwden tot permanente woningen. Dit gebeurde hier voornamelijk in het interbellum. Naar ons aanvoelen is dit één van de mooiste straten om te laten zien. De straat bevat allerlei bouwstijlen en invloeden die harmonieus samengaan met elkaar. Gaande van eclectisch, art deco, modernisme en op nr.22 zelfs een voordeur in neobarok.

Neem even de tijd om rustig de huizen in de straat in je op te nemen. Let ook even op de verschillende huisnamen. Ze verwijzen vaak nog naar het vakantiegevoel van vroeger toen men nog tevreden was met bos en heide.

We fietsen verder tot aan de Kasteeldreef, links het fietspad nemen tot aan de Bellevuedreef, rechts in slaan en ten einde rijden we recht op de hoofdepoort van het Park van Schildehof.

Deze inkompoort die is ontworpen door Jan Pieter van Bourscheit de jonge. De poort is een prachtig voorbeeld van de rijkelijke rococostijl (pag.17). Ze is nu wel in verval maar zal de komende jaren gerestaureerd worden.

Het kasteel zelf, dat werd afgebroken in 1954, was een voorbeeld van eclectisme (pag.9).

We fietsen verder, links De Pont in, richting dorp. Op het einde aan het kruispunt oversteken naar de Pastorijdreef.

Deze mooie straat die omzoomd wordt met populieren is geklasseerd als dorpsgezicht, samen met de oude dubbelwoning, nrs. 21 en 23.

Hier links het Dorpslooppad op tussen de begraafplaats in.

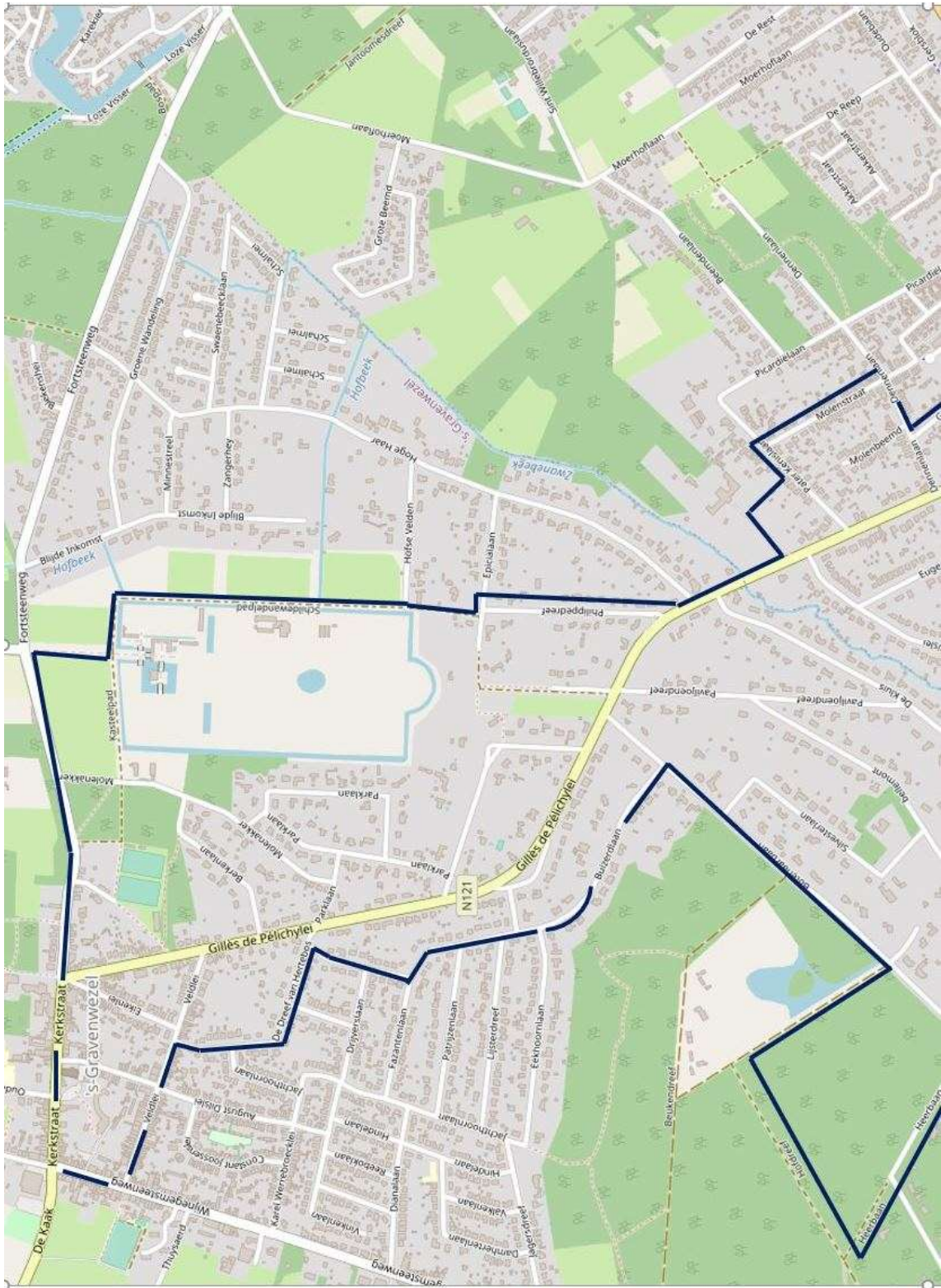
Waardoor je een mooi zicht hebt op de zuidgevel van de kerk.

Het Kerkplein overrijden en zo kruisen we de Schoolstraat om de Dorpsstraat in te rijden voor onze laatste halteplaats.

Het huis met nr.36 is een mooi voorbeeld van een brave eclectische stijl (pag.9). Het zit ook hier weer in de details. Let op de raamomlijstingen, de kroonlijst, de gekleurde tegels en het zeer decoratieve metselwerk.

De Dorpsstraat verder uitrijden en aan het rondpunt rechts de Alfons Van den Sandelaan in. Zo komen we terug aan ons vertrekpunt, het Heemhuis van Scilla.

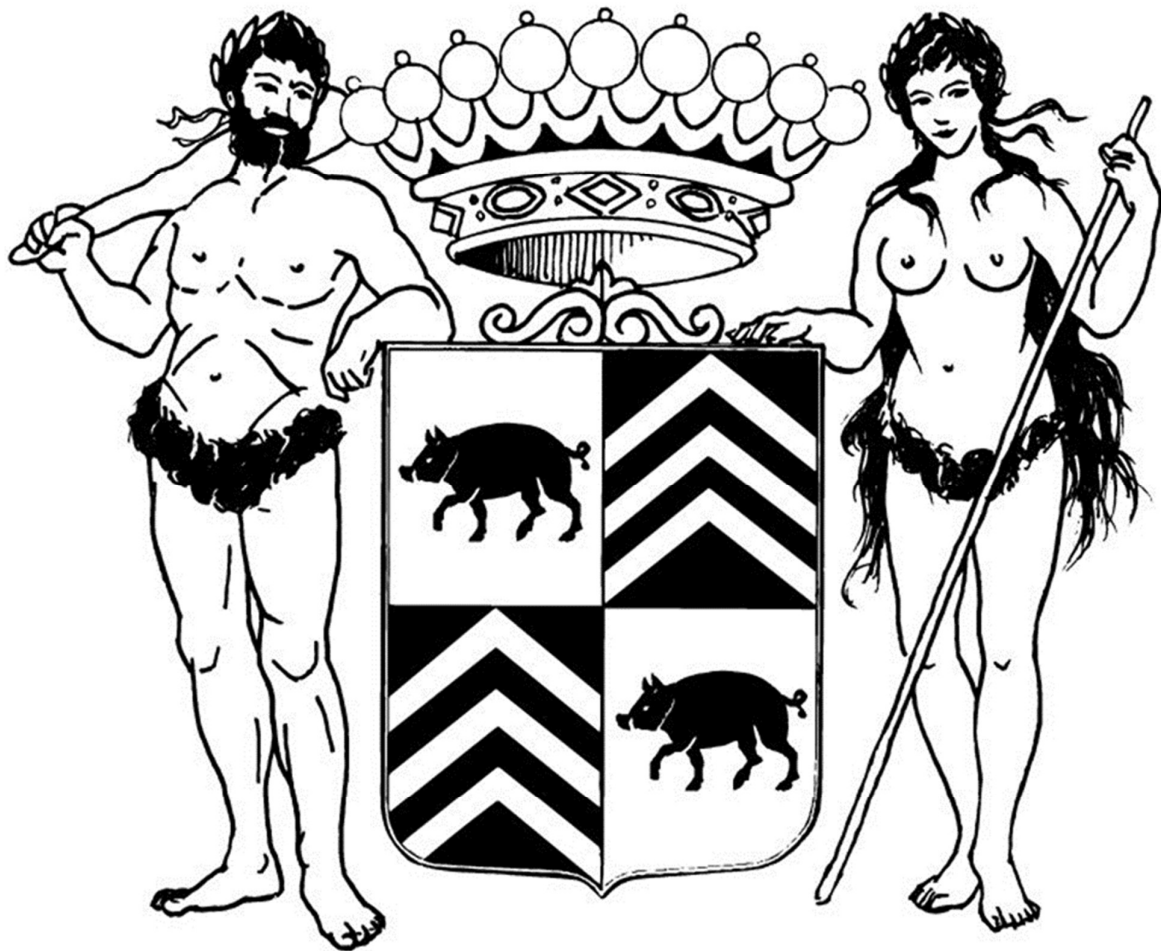
Als u, na deze fietstocht en uitleg, op een andere wijze naar huizen en gebouwen kijkt, en al eens wat meer aandacht besteedt aan de details, dan voelen wij ons in ons opzet geslaagd.

SCILLA

HEEMKUNDIGE KRING van

SCHILDE